

DOI: 10.38146/BSZ.2016.4.2

SÁRKÁNY ISTVÁN**Az erőszak mennyiségi és minőségi aktualitásai
a hazai bűnözésben**

In memoriam Bakóczy Antal

Közismert, hogy a bagatell-bűncselekmények tömege a rejtettség, az esetleges felderítetlenség okán, de más körülmények folytán is kevesebb figyelmet, csekélyebb érdeklődést képes kiváltani. Figyelemmel a jog által szűk körben megengedett erőszak alkalmazására is, nehéz világos határvonalat húzni a megengedhető, még tolerálható és a büntetést érdemlő erőszak között. Az erőszak megjelenése lényegéből fakadóan és többnyire számottevőbb feljelentési aktivitással jár, a latencia mértékét a környezet csekélyebb toleranciája, valamint az esetenként szükséges orvosi elsősegély-nyújtás, a mások által látható, figyelemmel kísérhető helyszíneken (például utcán, közlekedési eszközön) történő megvalósítás csökkenti. Más a helyzet a szexuális erőszakkal. Itt a közismert okoknál fogva magas a latencia. Gyakran hosszú idő telik el a feljelentés megtételéig, s a bizonyítékok időközben történő esetleges megsemmisülésének a sikeres büntetőeljárás megghiúsulása lesz a következménye. Mindezt – de egyéb okokból is – az erőszakos bűnözés mennyiségi és minőségi jellemzőinek, a változó körülmények közötti ismerete mind a hatóságok, mind a civil társadalom számára nélkülözhetetlen.

Figyelemmel a bűnözés hazai gyakorlatában az erőszak esetenkénti brutalitására, a sértett személyének semmibe vételére, a védekezés ellehetetlenítésére, a szükségesnél olykor lényegesen nagyobb súlyú, a bűncselekmény sikeres megvalósíthatósága szempontjából felesleges és megmagyarázhatatlan mértékű erőszakra, ebből fakadóan az elkövetés félelemkeltő, rettegésben tartó módjára, a témával történő foglalkozás – a számos, tárgyban készített tanulmány után is – indokolt. Utóbbi megállapítással összefüggésben jelzem, hogy a korábban és az esetek többségében kialakult „természetes” gyakorlat, miszerint az alkalmazott erőszak mértéke a sértetti ellenállás leküzdhetőségéhez igazodott, számos esetben megváltozott, s az elkövetések szélsőséges durvasága folytán is megdőltnek tekinthető. Ez azt jelenti, hogy az erőszak mértéke gyakran függetlenedik a sértett esetleges ellenállásától, s annak az elkövetőre gyakorolt hatásától.

A jelen elemzés közzétételére a 2001-ben – néhai szerzőtársammal közösen készített és a BM Kiadó gondozásában – megjelenő, a téma átfogó elemzését vállaló monográfia¹ megjelenésének tizenötödik évfordulóján kerülhet sor, ezért alkalom kínálkozik annak ellenőrzésére is, hogy a másfél évtizeddel korábban tett egyes megállapítások helytállónak bizonyultak-e.

Az erőszak, ezen belül a terrorizmus kutatásának tragikus aktualitást adott a monográfia megjelenésének idején New Yorkban, a World Trade Center ikertornyai – rajtuk keresztül a civilizált emberiség – elleni támadás. A jelen elemzés keretében a terrorizmus kérdéseivel nem foglalkozom.

Mennyiségi aktualitások

Alaktani tekintetben az erőszakos bűnözésnek a hazai bűnözés egészében elfoglalt helyét – az utóbbi években tapasztalt növekedése ellenére – nem első sorban a magas elkövetési adatok, sokkal inkább a kimagasló társadalomra veszélyesség, a folyamatos médiafigyelem, az ennek alapján kiemelkedő szintű társadalmi érdeklődés, s – az ezzel összefüggésben álló – a szubjektív biztonságérzet formálásában betöltött szerepe határozza meg. Utóbbiakra tekintettel – és némi képzavarral – a bűnözésnek e különös szintű jelenségcsoportja – minőségjegyeit tekintve – a hazai bűnözés zászlóshajójának tekinthető. Az erőszakos bűnözés mennyiségi változása fontos információkkal gazdagította már eddig is a tárgyban folytatott kutatásokat, de a bűnmegelőzés, a bűnüldözés, a jogalkalmazás és a jogalkotás számára is jelentős fogódzót volt képes nyújtani. A kérdés kiemelkedő jelentőségére összpontosuló jogalkotói figyelemre utalt már a korábbi büntetőtörvény hatályban léte időszakában is az erőszakos többszörös visszaesés és következményeinek szabályozása.

A hatályos Btk. az értelmező rendelkezései között (459. § 26. pont) a személy elleni erőszakos bűncselekmények – vélhetően – taxatív felsorolását adja. A törvényhez fűzött indokolásban a „súlyos” személy elleni erőszakos bűncselekményekre van utalás, ami – álláspontom szerint – egy sajátságos diszkrepanciát jelent. A törvényszöveg és az indokolás viszonylatában az előbbi a mérvadó. Ez esetben viszont hiányzik a felsorolásból a Btk. szerkesztési rendjét követve a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény [232. § (1)–(2) bek.], a garázdaság [339. § (1)–(2) bek.] és a jármű önkényes elvétele [380. § (2) bek. a) pont és (3) bek.].

¹ Bakóczy Antal – Sárkány István: Erőszak a bűnözésben. BM Kiadó, Budapest, 2001

A következőkben, az előrebocsátott körülményre, a jelen elemzés által tárgyalt bűncselekményi körre, továbbá az előfordulási gyakoriságra is figyelemmel lévő, húsz – általam kiemelt – személy elleni erőszakos, az ERÜBS, illetve az ENYÜBS rendszerben a hatályon kívül helyezett Btk.-hoz kapcsolódó adatgyűjtési rendszer szerint regisztrált bűncselekményeket tárgyalom. A húszas lista – amely nem az elkövetés, hanem a regisztrálás évét, ennek megfelelően a korábbi erőszakos közösülés és szemérem elleni erőszak tényállását is tartalmazza – tehát nem teljes, de megalapozott konklúzió körvonalazását lehetővé teszi.² A törvényi felsorolás által tartalmazott, de általam – a jelen elemzésben – nem tárgyalt tényállások vagy megvalósulásuk gyakoriságát, vagy objektív tárgyi súlyukat tekintve az itt bemutatott képet lényeges mértékben változtatni, sőt árnyalni sem igazán tudják, ezért hiányuk az érdemi következtetések levonását nem akadályozza. Az egyes mutatók irányadó jellegűek, amelyek összehasonlításakor csekély mértékű eltérések tapasztalhatók, de a folyamatok lényegét megfelelően tükrözik, s a következtetések levonására alkalmasak.

A továbbiakban az egyes megállapítások dokumentálására a vizsgált időszakra vonatkozó regisztrált erőszakosbűncselekmény-számokat, illetve elkövetői, valamint sértetti adatokat és arányokat, továbbá a százezer lakosra jutó erőszakos bűncselekmények számának változását ismertetem.

1965-től számítva huszonöt évre volt szükség ahhoz, hogy a mintegy tizenháromezerről 1989-ben – bő harmincszázalékos növekedés után – mintegy tizenhétezerre emelkedjen az ismertté vált erőszakos bűncselekmények száma. 1990-ben a mutató húszezer fölé küszökölt. Innentől kezdve mintegy tíz év elteltével, 1999-ben az erőszakos bűncselekmények száma megközelítette a 28 300-as szintet.³ Más interpretációban ez egy évtized alatt megközelítőleg negyvenszázalékos emelkedést jelentett. Ez az erőszakos bűnözés minőségének megváltozásától függetlenül is „rendkívüli teljesítmény”, hiszen a korábbinál lényegesen rövidebb idő alatt, magasabb bázisról kiindulva, számottevően magasabb emelkedést, következképp és ennek megfelelően magasabb előfordulási gyakoriságot mutatott.

A 2000-es évektől kezdődően az egyes mutatók hullámozása után – magasabb fordulatszámra kapcsolva – az utóbbi öt évben az elkövetések száma jelentősen emelkedett. A vizsgált időszakban az e bűncselekményi körbe tarto-

² Az adatokat az Országos Kriminológiai Intézet bocsátotta rendelkezésemre. A gyors és gondos információszolgáltatás segítette a munkámat. Nélküle az elemzés nem készülhetett volna el, ezt az intézeti munkatársnak külön köszönöm.

³ Bakóczi Antal – Sárkány István: i. m. 98. o.

zó elkövetések száma összesen 440 964, évi átlagban mintegy 29 400 volt. Ez az adat az utolsó két kilencvenes évekbeli mutatót ezer-ezeregyszáz megvalósított erőszakos bűncselekménnyel meghaladta.

Az 1/a és 1/b számú táblázatban foglalt adatokból megállapítható, hogy az elmúlt másfél évtizedben csökkent a szándékos emberölések és a szándékos súlyos testi sértések száma, viszont ez idő alatt emelkedtek a hivatalos személy (közfeladatot ellátó személy) elleni erőszak mutatói. A rablások száma hullámló képet mutatott, az utóbbi két évben történő jelentős csökkenés mellett. Kiemelkedő növekedés volt tapasztalható a garázdaság és a kifosztás elkövetése körében. Utóbbiakkal kapcsolatban megjegyzem, hogy

- a táblázatban a garázdaságra vonatkozóan, nem voltak a személy és a dolog elleni erőszakkal történő megvalósítás megkülönböztetéséhez kapcsolódó adataim;

1/a számú táblázat

Regisztrált erőszakos bűncselekmények számának alakulása (2000–2007)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Szándékos emberölés	347	384	347	370	359	313	306	296
Szándékos súlyos testi sértés	7 621	7 261	7 531	7 428	7 882	7 650	7 309	6 796
Emberrablás	21	17	15	39	36	32	15	35
Emberkereskedelem	0	0	0	0	0	0	0	0
Kényszerítés	146	151	152	143	169	144	177	103
Erőszakos közösülés	294	321	293	256	267	264	206	215
Szemérem elleni erőszak	204	185	222	279	298	378	273	253
Magánlaksértés	1 744	1 882	1 710	1 738	1 777	1 709	1 507	1 491
Közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény	2 029	2 504	2 086	1 552	1 794	1 821	1 721	2 309
Bántalmazás hivatalos eljárásban	133	92	105	76	46	52	46	170
Kényszervallatás	30	26	30	16	13	13	3	10
Jogellenes fogva tartás	17	14	12	7	13	7	1	8
Hivatalos személy elleni erőszak	527	481	481	505	507	552	484	584
Közfeladatot ellátó személy elleni erőszak	266	246	301	325	412	389	375	340
Hivatalos személy támogatója elleni erőszak	9	9	10	11	16	9	6	4
Garázdaság	7 817	8 353	9 389	9 858	10 757	10 911	9 680	9 414
Rablás	3 436	3 304	3 385	3 287	3 222	2 982	2 705	3 118
Kifosztás	261	304	341	317	298	356	332	417
Zsarolás	888	830	888	929	906	682	639	643
Önbíráskodás	950	956	949	954	961	871	752	719
Jármű önkényes elvétele erőszakkal	69	56	38	42	39	24	21	18
Összesen	26 809	27 376	28 285	28 132	29 772	29 159	26 558	26 943

Forrás: ERÜBS, ENYÜBS

- a kifosztás büntetési tételének alsó határát egy évre emelte a jogalkotó, míg a hivatalos személy elleni erőszak büntetési tételkeretét (három évig terjedő szabadságvesztés) egytől ötéves keretre változtatta.

A vizsgált másfél évtized első évében (2000) mért adatokat bázisnak (száz százaléknak) tekintve, a következők állapíthatók meg:

- a regisztrált bűncselekményekkel és a regisztrált bűnelkövetőkkel kapcsolatos adatok – az esetenkénti hullámzásuk mellett – egyértelmű csökkenést mutatnak. Bár eltérő éveket illetően, mindössze három-három ízben található a bázisévet meghaladó adat;
- az általam vizsgált húsz kiemelt erőszakos bűncselekmény és azok elkövetői vonatkozásában a helyzet sokkal sötétebb. A bázisévben mért adatot az

1/b számú táblázat

Regisztrált erőszakos bűncselekmények számának alakulása (2008–2014)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Szándékos emberölés	292	275	276	275	221	243	235
Szándékos súlyos testi sértés	7 631	7 322	7 603	6 608	6 486	6 811	6 283
Emberrablás	21	14	18	12	9	7	3
Emberkereskedelem	0	9	8	18	22	5	9
Kényszerítés	194	149	180	156	171	170	127
Erőszakos közösülés	214	228	246	196	192	212	125
Szemérem elleni erőszak	275	297	340	266	314	311	337
Magánlaksértés	1 667	1 548	1 616	1 537	1 493	1 697	1 945
Közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény	2 164	1 934	2 498	2 714	2 730	2 625	1 507
Bántalmazás hivatalos eljárásban	24	38	66	52	54	45	49
Kényszervallatás	10	5	11	3	6	6	4
Jogellenes fogva tartás	9	5	4	5	2	5	5
Hivatalos személy elleni erőszak	632	582	631	515	471	486	518
Közfeladatot ellátó személy elleni erőszak	395	451	562	566	578	596	557
Hivatalos személy támogatója elleni erőszak	6	7	11	14	7	8	10
Garázdaság	10 786	10 384	13 279	12 724	12 871	13 092	13 647
Rablás	3 127	3 159	3 396	3 203	3 036	2 298	1 954
Kifosztás	465	373	1 043	1 484	1 948	2 013	1 935
Zsarolás	686	745	865	729	1 021	645	533
Önbíráskodás	742	698	807	699	641	606	550
Jármű önkényes elvétele erőszakkal	21	48	30	7	19	8	8
Összesen	29 361	28 271	33 490	31 783	32 292	32 854	29 879

Forrás: ERÜBS, ENYÜBS

2. számú táblázat

Regisztrált bűncselekmények (erőszakos bűncselekmények) és regisztrált elkövetők számának és arányának alakulása (2000–2014)⁴

Év	Bűncselekmények száma	Ha 2000 = 100%	Bűnelkövetők száma	Ha 2000 = 100%	Kiemelt erőszakos bűncselekmények száma	Ha 2000 = 100%	Kiemelt erőszakos bűnelkövetők száma	Ha 2000 = 100%
2000	450 673	100,00	122 860	100,00	26 809	100,00	21 045	100,00
2001	465 694	103,33	120 583	98,15	27 376	102,11	21 101	100,27
2002	420 782	93,37	121 885	99,21	28 285	105,51	22 591	107,35
2003	413 343	91,72	118 145	96,16	28 132	104,93	22 635	107,56
2004	418 883	92,95	130 182	105,96	29 772	108,81	25 026	118,92
2005	436 522	96,86	133 790	108,90	29 159	108,77	23 952	113,81
2006	425 941	94,51	124 171	101,07	26 558	99,06	21 803	103,60
2007	426 914	94,72	116 161	94,55	26 943	100,50	21 183	100,66
2008	408 409	90,62	116 584	94,89	29 361	109,52	22 981	109,20
2009	394 034	87,43	112 831	91,84	28 271	105,45	22 587	107,33
2010	447 186	99,23	122 529	99,73	33 490	124,92	25 630	121,79
2011	451 371	100,15	112 895	91,89	31 783	118,55	23 818	113,18
2012	472 236	104,78	100 239	81,59	32 292	120,45	23 196	110,22
2013	377 829	83,84	103 672	84,38	32 854	122,55	24 517	116,50
2014	329 575	73,13	105 623	85,97	29 879	111,45	23 782	113,01

erőszakos bűncselekmények – egyetlen évtől eltekintve – minden évben, az elkövetők száma valamennyi vizsgált évben, többségében jelentős mértékben meghaladta;

- az erőszakos bűnözés az elmúlt tizenöt évben nem követte lineárisan az össz-bűnözés alakulását. Ellenkezőleg, az elmozdulás fordított irányú volt. Míg általában a regisztrált bűncselekmények számadatai – a hivatkozott hullámzó mozgástól függetlenül – csökkenést mutattak, addig a regisztrált erőszakos bűncselekményeké és bűnelkövetőké – a szintén érzékelhető hullámzás mellett – emelkedtek. E megállapítással mutat korrelációt az a körülmény, hogy a kiemelt erőszakos bűncselekményeknek az összes bűncselekmény százalékában számított értéke a 2000-ben mért 5,95 százalékról – folyamatos emelkedés mellett – 2014-re 9,07 százalékra növekedett. Hasonlóan, az e bűncselekményi körben regisztrált bűnelkövetőknek az összes

⁴ Forrás: <http://www.mklu.hu/repository/mkudok2992.pdf>; <http://www.mklu.hu/repository/mkudok7918.pdf>; https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evk; ERÜBS, ENYÜBS; Nagy László Tibor: Az erőszakos bűnözés trendjei az ERÜBS-adatok alapján: bűncselekmények és elkövetők 1995–2005. In: Virág György (szerk.): Kriminológiai tanulmányok 45. OKRI, Budapest, 2008, 13–42. o.; Barabás A. Tünde: Az erőszakos bűncselekmények sértettjei (1995–2005). In: Virág György (szerk.): Kriminológiai tanulmányok 45. OKRI, Budapest, 2008, 43–71. o.

regisztrált bűnelkövető százalékában mért aránya a 2000-ben mért 17,13 százalékról – szintén folyamatos emelkedés mellett – 22,52-ra növekedett. A bűnözés e különös szintű jelenségcsoportját utóbbi tényező – a továbbiakban tárgyalt minőségi ismérvek változásától függetlenül – önmagában is ijesztőbbé, fenyegetőbbé tette.

3. számú táblázat

Regisztrált erőszakos bűncselekmények az elkövetők neme szerint (2000–2014)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
férfi	18 763	18 798	20 031	20 018	21 975	20 976	19 120	18 591
nő	2 282	2 303	2 560	2 617	3 051	2 976	2 683	2 592
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
férfi	19 901	19 574	22 143	20 513	19 709	21 156	20 417	
nő	3 080	3 013	3 487	3 305	3 387	3 361	3 365	

Forrás: ERÜBS, ENYÜBS

Az elkövetők számával kapcsolatos adatok az elmúlt tizenöt évben – amint arra már utaltam – növekedést mutattak. Az 1990–1999-ig terjedő tíz évben az erőszakos bűncselekményeket évi átlagban 19 856 személy követte el. A 2000–2014-ig terjedő tizenöt év alatt ez a mutató 23 056-ra növekedett, ami 16 százalékos emelkedés, s utal arra, hogy az *1. számú táblázat*ban kimutatott jelentős bűncselekményszám-emelkedéstől az elkövetők számának emelkedése – a növekedés ellenére – elmaradt. Ebből következik, hogy növekedett a több erőszakos bűncselekményt megvalósító elkövetők száma.

Megállapítható, hogy mindössze három évben maradt tizenkilencezren belül a férfi elkövetők száma. Négy éven át nem érte el a húszezret. A további nyolc év alatt ez utóbbi mutatót is meghaladta az adat, sőt 2010-ben a huszonkétezres határt is jelentősen túllépte. Tizenöt év alatt 301 685 férfi követett el erőszakos bűncselekményt, azaz évi átlagban 20 112. (Természetesen a több ilyen bűncselekményt elkövetők többször szerepelnek.)

A 2000-ben a nők körében mért adatot a következő tizennégy év mutatói kivétel nélkül felülmúlták. Az elemzett másfél évtized második felében, 2008-tól kezdődően az erőszakos bűncselekményeket megvalósító nők száma jelentősen – háromezret meghaladóan – emelkedett. 2010-ben ez a mutató megközelítette a háromezer-ötszázat. A másfél évtized során e bűncselekményi körben 44 062 nő vált elkövetővé, évi átlagban: 2937. A férfi elkövetők körében mért mutatók ezt közel hétszeres mértékben meghaladták (*3. számú táblázat*).

4. számú táblázat

Regisztrált bűncselekményeket és regisztrált erőszakos bűncselekményeket elkövető külföldiek száma és aránya (2000–2014)⁵

	Regisztrált külföldi bűnelkövetők száma	Ha 2000 = 100%	Regisztrált külföldi erőszakos bűnelkövetők száma	Ha 2000 = 100%
2000	5767	100,00	459	100,00
2001	5620	97,45	369	80,39
2002	4887	84,74	417	90,85
2003	5301	91,92	414	90,20
2004	6513	112,94	408	88,89
2005	7366	127,73	459	100,00
2006	5626	97,56	397	86,49
2007	4420	76,64	464	101,09
2008	4046	70,16	560	122,00
2009	3985	69,10	539	117,43
2010	4170	72,31	601	130,94
2011	4857	84,22	679	147,93
2012	4756	82,47	532	115,90
2013	n. a.	n. a.	606	132,03
2014	n. a.	n. a.	482	105,01

Forrás: ERÜBS, ENYÜBS

A regisztrált külföldi erőszakos bűnelkövetőknek a regisztrált összes külföldi bűnelkövető százalékában számított értéke a 2000-ben mért 7,96 százalékról – jelentős hullámváltozás után – 2009-re számottevően növekedett (13,53 százalék).

A 3. számú táblázatban foglaltak alapján megállapítható, hogy a regisztrált külföldi bűnelkövetők

- 6,2–8,5 százaléka a 2000-től 2006-ig tartó évek során; míg
- 7,0–14,4 százaléka a 2007-től 2012-ig tartó évek alatt erőszakos bűnelkövető volt.

Erőszakos bűncselekményt 1990-től 1999-ig évi átlagban 359 külföldi követett el. A kilencvenes évek elején számuk még nem érte el a háromszázat. Az évtized közepén már lehetett több ízben találkozni négyszáz feletti adattal is.⁶ Az utóbbi tizenöt évben – bár hullámváltozás mellett – számuk jelentősen emelkedett. Több ízben volt mérhető hatszáz fő feletti (egy alkalommal a hétszázat is megközelítő) adat.

⁵ További forrás: <http://www.mklu.hu/repository/mkudok8099.pdf>;

<http://www.mklu.hu/repository/mkudok3994.pdf>; <http://www.mklu.hu/repository/mkudok8338.pdf>

⁶ Bakóczy Antal – Sárkány István: i. m. 100. o.

A vizsgált időszakban 7386 külföldi (6850 férfi, 536 nő), évi átlagban 492 személy (457 férfi, 35 nő) követett el erőszakos bűncselekményt. Utóbbi adatok a 3. számú táblázatban foglaltakon belül értendők!

A hivatkozott mutatókkal kapcsolatban figyelembe veendő körülmény, hogy

- 2014-ben több mint tizenhárommillió-kétszázezer turista tartózkodott több-kevesebb ideig hazánkban⁷;
- száznegyvenhatezer külföldi él Magyarországon.⁸

5. számú táblázat
Regisztrált erőszakos bűncselekmények az elkövető kora szerint (2000–2014)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Gyermekkorú (–13)	–	–	–	–	–	–	–	–
Fiatalkorú (14–17)	2 107	2 467	2 669	2 529	2 960	2 745	2 801	2 983
Felnőtt korú (18–64)	18 369	18 254	19 527	19 724	21 643	20 837	18 650	17 874
Időskorú (65–)	342	384	401	394	434	383	366	335
Összesen	20 818	21 105	22 597	22 647	25 037	23 965	21 817	21 192

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Gyermekkorú (–13)	–	–	–	–	–	1	19
Fiatalkorú (14–17)	3 467	3 221	3 654	3 607	3 397	3 405	3 077
Felnőtt korú (18–64)	19 183	18 983	21 574	19 805	19 277	20 691	20 269
Időskorú (65–)	337	417	402	407	422	420	461
Összesen	22 987	22 621	25 630	23 819	23 096	24 517	23 826

Forrás: ERÜBS, ENYÜBS

Az új Btk. hatálybalépése óta – a törvény által meghatározott keretek között – gyermekkorú is válhat büntető jogviszony alanyává. Ennek megfelelően az 5. számú táblázat 2013-tól kezdve tartalmaz adatokat. A korábban megvalósított tényállásszerű elkövetési magatartások száma nincs feltüntetve!

Az erőszakos deliktumokat megvalósító fiatalkorúak körében mért 2000. évi adatot a következő 14 év mutatói mind meghaladták. Az első hét évben 18 278, évi átlagban 2611, a további nyolc évben 26 811, évi átlagban 3351 fiatalkorú követett el erőszakos bűncselekményt. A növekedés – a hullámzó adatok mellett – lényegében folyamatos volt, s az elemzett időszak második felében az erőszakos bűncselekményt elkövető fiatalkorúak évi átlagszáma mintegy harminc százalékkal emelkedett. A másfél évtized viszonylatában évi átlag mintegy háromezer fiatalkorú követett el erőszakos bűncselekményt.

⁷ http://itthon.hu/documents/28123/8118959/StatElo_21

⁸ http://index.hu/belfold/2015/07/07146_ezer_kulfoldi_

Természetesen mind a gyermek-, mind a fiatalokéak kapcsán mért adatok tekintetében nem mellőzhető annak figyelembevétele, hogy e két korosztály népességen belüli száma (aránya) folyamatosan csökken. Ez tehát azt jelenti, hogy kevesebb fiatalok több erőszakos bűncselekményt valósít meg.

Az időskorú elkövetők száma is hullámzó képet mutatott: folyamatos növekedése szintén a vizsgált időszak második felében volt tapasztalható. A másfél évtized viszonylatában az erőszakos bűncselekményt elkövető időskorúak száma 5905, évi átlagban 394 volt.⁹

Fontos információhoz juthatunk, ha összehasonlítjuk az egyes korcsoportok népességen belül 1999-ben és 2014-ben mért arányát, s ezt összevetjük az 1999-ben, illetve 2014-ben mért korcsoportokon belüli erőszakos bűncselekményeket elkövetők százalékaival.¹⁰

6. számú táblázat

A népesség életkor szerinti megoszlása és az erőszakos bűncselekményt elkövetők aránya (1999; %)¹¹

	Népességen belüli arány	Erőszakos bűncselekményt elkövetők aránya
Gyermekkorú (–13)	14,87	1,88
Fiatalok (14–17)	5,06	10,50
Felnőtt korú (18–60)	61,51	84,84
Időskorú (60–)	18,54	2,78

7. számú táblázat

A népesség életkor szerinti megoszlása és az erőszakos bűncselekményt elkövetők aránya (2014; %)¹²

	Népességen belüli arány	Erőszakos bűncselekményt elkövetők aránya
Gyermekkorú (–13)	13,48	0,08
Fiatalok (14–17)	4,10	12,92
Felnőtt korú (18–60)	64,90	85,07
Időskorú (60–)	17,52	1,93

⁹ A rendelkezésemre bocsátott adatok tekintetében az időskorúság a jogi értelemben vett munkaképességhez kapcsolódott, aminek felső határa az öregségi nyugdíj elérésének korhatára, vagyis jelenleg 65 év. Demográfiai értelemben az időskor kezdete a betöltött hatvanadik évvel kezdődik.

¹⁰ KSH-adat; Bakóczy Antal – Sárkány István: i. m. 202. o.

¹¹ Bakóczy Antal – Sárkány István: i. m. 202–203. o. A gyermekkorúakra vonatkozó adat a tényállászerű elkövetési magatartások megvalósításának számát tartalmazza! Az időskorúság kezdete a demográfusok által meghatározott határvonalhoz igazodik.

¹² ENYÜBS-adatok alapján számolva. A gyermekkorú elkövetők a Btk. 16. §-ának megfelelően vannak szerepeltetve. Az időskorúságra vonatkozó adatok a 65. év betöltéséhez kötődnek. E két korcsoportra vonatkozóan a 7. sz. táblázatban feltüntetett adatokat e körülmények figyelembevételével kell értékelni.

A büntető jogalanyiságú három korosztályt illetően csak az időskorúak voltak a népességen belüli arányukhoz képest – az erőszakos bűncselekményt elkövetők között – alulreprezentálva.

Bár a 7. számú táblázatban (a kapott adatoknak megfelelően) az időskorúság a 65. életév betöltésekor kezdődik, de ez lényegileg nem változtat ennek a korosztálynak az erőszakos bűnözésben való részvételi arányán.

A Btk. által rendkívül szűk körben biztosított gyermek jogalanyiságtól eltekintve a további három korosztályban – a népességen belüli arányukhoz képest – az erőszakos bűnelkövetők között változatlanul az időskorúak alulreprezentáltak.

8. számú táblázat

Százezer lakosra jutó regisztrált erőszakos bűncselekmények száma (2000–2014)

	Népességszám	Erőszakos bűncselekmények száma	Százezer lakosra jutó erőszakos bűncselekmények száma
2000	10 043 224	26 809	267
2001	10 200 298	27 376	268
2002	10 174 853	28 285	278
2003	10 142 362	28 132	277
2004	10 116 742	29 772	294
2005	10 097 549	29 159	289
2006	10 076 581	26 558	264
2007	10 066 158	26 943	268
2008	10 045 401	29 361	292
2009	10 030 975	28 271	282
2010	10 014 324	33 490	334
2011	9 985 722	31 783	318
2012	9 931 925	32 292	325
2013	9 908 798	32 854	332
2014	9 877 365	29 879	302

Forrás: ERÜBS, ENYÜBS, KSH

A százezer lakosra jutó erőszakos bűncselekmények számának alakulására (8. számú táblázat) a hazai népességszám mélyrepülésének meghatározó befolyása van. Ha az erőszakos bűncselekmények körében bekövetkezett esetleges csökkenés arányát meghaladja a lakosságcsökkenés aránya, akkor az erőszakos bűncselekmények számának csökkenése mellett is növekszik a százezer lakosra jutó erőszakos bűncselekmények száma! Ez tehát egy fordított irányú, trendszerűen érvényesülő állapotot tart fenn, amelynek lényege, hogy mindaddig, amíg a népességszám a jelenlegi – számottevő – mértékben csökken, az erőszakos bűnözés mérsékelt csökkenése is az arányszám növekedésével jár.

Az utóbbi tizenöt évben a női sértettek számának (104 363) két-két és félszeresét érte el a férfi sértetteké (249 927). Utóbbi adatoknak megfelelően, az erőszakos bűncselekmények zömét férfi követi el férfi ellen. A 9. számú táblázatban található évekre bontott összegzés alapján megállapítható, hogy a vizsgált időszak második felében a sértettek számával kapcsolatos mutatók jelentősen meghaladták a korábbi évek adatait.

Megállapítható, hogy

- a gyermekkorú sértettek száma a 2000–2007-ig terjedő nyolc évben 7566 volt. Ez a mutató a 2008–2014-ig tartó hét év alatt rendkívüli mértékben, több mint ötvenöt százalékkal emelkedett (11 890). A tizennégy év alatt e korosztályban nagyjából 19 500-en váltak erőszakos bűncselekmények sértettjévé. Vagyis évi átlagban mintegy ezerháromszázan;

9. számú táblázat

Regisztrált erőszakos bűncselekmények a sértett neme szerint (2000–2014)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
férfi	15 297	15 244	16 214	16 166	17 080	16 657	15 613	15 458
nő	6 124	6 142	6 537	6 858	7 273	7 164	6 199	6 064
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
férfi	17 286	15 998	18 988	17 169	17 536	17 785	17 436	
nő	6 864	6 711	7 875	7 240	7 661	7 779	7 872	

Forrás: ERÜBS, ENYÜBS

10. számú táblázat

Regisztrált erőszakos bűncselekmények a sértett kora szerint (2000–2014)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Gyermekkorú (–13)	769	667	900	971	1 188	1 104	978	989
Fiatalkorú (14–17)	1 482	1 795	1 981	2 029	2 280	1 978	2 072	2 272
Felnőtt korú (18–64)	17 867	17 718	18 615	18 743	19 616	19 459	17 547	17 099
Időskorú (65–)	1 303	1 206	1 255	1 281	1 264	1 276	1 206	1 149
Összesen	21 421	21 386	22 751	23 024	24 348	23 817	21 803	21 509
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Gyermekkorú (–13)	1 850	1 172	2 559	2 061	1 554	1 157	1 537	
Fiatalkorú (14–17)	2 534	2 161	2 937	2 442	2 510	2 358	2 135	
Felnőtt korú (18–64)	18 494	18 037	19 942	18 361	19 599	20 445	20 041	
Időskorú (65–)	1 264	1 328	1 412	1 536	1 517	1 606	1 613	
Összesen	24 142	22 698	26 850	24 400	25 180	25 566	25 326	

Forrás: ERÜBS, ENYÜBS

- a fiatalkorú sértettek száma az előző bontásnak megfelelően csekély, tíz százalék alatti emelkedést mutat. A vizsgált időszakban megközelítőleg harmincháromezer fiatalkorú vált erőszakos bűncselekmény sértettjévé, évi átlagban mintegy kétezer-kétszáz. Az adatok azt mutatják, hogy a fiatalkorú sértettek számát e bűncselekménycsoportban bő harmincöt százalékkal haladja meg a fiatalkorú elkövetőké;
- a felnőttkorú sértettek száma csekély eltérésekkel némi hullámzást mutatott: 281 583 felnőttkorú vált erőszakos bűncselekmények áldozatává. Évi átlagban ez mintegy 18 770 személy;
- az időskorú sértettek száma a 2000–2007-ig terjedő időszakhoz képest a 2008–2014-ig tartó időben emelkedett. A másfél évtized alatt számuk 20 216 volt. Ez évi átlagban nagyjából ezerháromszázötven fő. Az adatok azt mutatják, hogy idős korban bő három és félszer annyian válnak erőszakos bűncselekmények sértettjévé, mint azok elkövetőjévé. Noha az időskorúak veszélyeztetettsége a teljes népességre vetített sértetté váláshoz képest csökkent¹³, a már hivatkozott esetenkénti brutalitásra, a cél eléréséhez indokolatlanul súlyos, elrettentő, félelemkeltő, akár a sértett halálával is járó erőszakra tekintettel erősödött az idősök áldozattá válástól való félelme. Az indokoltnál súlyosabb erőszak alkalmazására a sértettek egyéb korosztályában is sor kerül. Ettől csak eszköztárában, az elkövetés módjában különbözik az idősök bizonyos fokú tapasztalatlanságát, naivitását, hiszékenységet kihasználó lakásmaffia, a pszichés presszionálásra épülő termékbemutatók, vagy a szorult helyzetet kihasználó, a hitelesség látszatát keltő, regisztrációs díj ellenében történő hitelnyújtás hamis ígérete, és a terjedőben lévő uzsora.

A sértettek koruktól és nemüktől függetlenül a vizsgált időszakban változatlanul az elkövetés előre, illetve aktuálisan meghatározott célszemélyei vagy véletlen áldozatai lehettek.

Minőségi aktualitások

Változatlanul megállapítható, hogy a hazai erőszakos bűnözés – különösen a kiemelkedően magas társadalomra veszélyességű bűncselekményeket illetően – alapvetően konfliktusfeloldó, s csak kisebb részben szükségletkielégítő

¹³ Sárkány István: Még egyszer az időskor viktimológiájáról. Belügyi Szemle, 2014/12., 5–26. o.

jellegű. Az áldozatok többsége a közeli (esetleg távolabbi) családi, szomszédsági, ismeretségi körből kerül ki.

A bűnözés e jelenségcsoportjára vonatkozóan tett korábbi megállapítás, miszerint az erőszakosabbá, durvábbá, kegyetlenebbé vált¹⁴, nem átmeneti, hanem tartós jelenségnek bizonyult. Utóbbi megállapítás valós voltát dokumentálják az erőszakos bűnözés körében is rendkívülinek tekinthető, hírhedt – csak utalás jelleggel és példaszerűen bemutatott, s csak az utóbbi évek során elkövetett – bűncselekmények:

- 2010 nyarán egy huszonöt éves battonyai lány sérelmére – több éven át tartó folyamatos, emberileg felfoghatatlan brutalitással, büntetőjogi minősítést illetően – különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés;
- 2012 nyarán a pécsi pszichológusnő sérelmére – ittas állapotban, szintetikus drog hatása alatt, aljas indokból – elkövetett emberölés;
- 2012 őszén Somogy megyében egy tizenegy éves kislány sérelmére – tizenegyedik életévét még be nem töltött személy ellen, előre kitervelten, nyereségvágyból, különös kegyetlenséggel – elkövetett emberölés;
- 2014 nyarán közfelháborodást váltott ki egy idős nő sérelmére elkövetett szándékos emberölés, az úgynevezett kombinós gyilkosság. A részeg, közvetlenül az eset előtt még pszichiátrián kezelt férfi a villamosmegállóban várakozó idős nőt úgy rúgta meg, hogy az éppen a közeledő jármű alá esett, és meghalt;
- 2015 tavaszán Kaposvárott egy húszéves dohánybolti eladónő sérelmére – aljas indokból, különös kegyetlenséggel – elkövetett emberölés és felfegyverkezve elkövetett rablás.

E körben nem az erőszak új minőségének van jelentősége, hiszen annak lényege ősi, sokkal inkább a megvalósítás körülményeinek, jellemzőinek újszerűsége kerül előtérbe.

Az erőszak világjelenség mivolta közhely, tehát függetlenül az esetenként a társadalom egészét foglalkoztató, a közvéleményt felkavaró, kiemelkedő társadalomra veszélyességű erőszakos bűncselekményektől, nincs okunk feltelezni, hogy ez a bűnözési jelenségcsoport fénykorát éli.

A már korábban, a tárgyban megvalósított bűncselekmények általában, de különösen a bérgyilkosságok, a leszámolások vagy például a védelmi zsarolások a löfegyverek használatára (az azzal fenyegetésre) tekintettel veszélyesebbé váltak. Mellettük olyan új jelenségekkel találkozhattunk, amelyek – jelentőségüknél fogva – már korábban is kiváltották a jogalkotói figyelmet.

¹⁴ Bakóczy Antal – Sárkány István: i. m. 170. o.

Ilyenként emelhető ki a munkavégzésre kényszerítés, amely más kiszolgáltatottságának kihasználásával valósul meg.

E körben említendő a sportrendezvények (főként a labdarúgó-mérkőzések) alatt, illetve után tanúsított erőszak. Itt említendő a mérkőzések utáni tomboló randalírozás, amikor is az elkövetők belekötnek a békés járókelőkbe, gépkocsikat vagy tömegközlekedési eszközöket rongálnak meg.

Idesorolható a motorizáció körében a közúti közlekedésben tapasztalható, a verbális erőszaktól a kisebb jelentőségű tettelegességen át a gyalogos, sőt a rendőr szándékos elütéséig terjedő erőszakhullám.

E tanulmány keretében nem végeztem nemzetközi kitekintést. A jelen évszázadnak csak az első éveire kiterjedő kutatás¹⁵ anyagából megalapozott következtetések nem vonhatók le az elmúlt másfél évtizedre.

Bár ez büszkeséggel nem tölthet el bennünket, de a honi adatok ismeretében – még ha ez legkevésbé sem kizárólag hazai jelenség – az iskolai és a családi erőszakot egyfajta és folyamatosan terjedő kriminológiai hungarikumnak is lehet tekinteni. Az előbbi – a tanártól a diákra irányuló – közismerten nem új keletű. Fajsúlyos újdonság a „szereposztás” újszerűsége, a diáktól tanárra, a szülőtől tanárra tevődő erőszak.

Az iskolai erőszak hátterében sokan makro- (például oktatási rendszer, média) és mikrokörnyezeti (például család, baráti kör) hatások lenyomatát látják. A hagyományos, a tettelegességgel megvalósított erőszak büntetőjogi kezelhetősége – ellentétben a verbális erőszakkal, illetve a lelki terrorral – problémamentes.¹⁶ Az utóbbiak elleni fellépést a bizonyítás gyakori nehézsége, illetve a rejtettség is nehezíti. Az iskolai erőszak új dimenziójára irányította a figyelmet a gólyatáborokban előforduló – jellemzően szexuális természetű – erőszak.

Sajátságosan illeszkedik a képbe a kisgyermekkortól a fiatalkorig bezárólag, tehát a szocializációs időszak zömét lefedően a mesék és a játékok világa. A kezdeti, jelentéktelennek tűnő, a könyvek lapjain megjelenő csínytevésektől a vizuális formát öltő, a korszerű technikai, informatikai lehetőségek felhasználásával megvalósított – a brutális öldöklést is magában foglaló – erőszakig minden megtalálható, s akkor még szó sem esett a számtalan tévécsatorna korlátlan erőszakkínálatáról. A mikrokörnyezeti hatások és a média erőszaklenyomata tükröződik a gyermek- és fiatalkorúak által, többnyire a

¹⁵ Bakóczy Antal – Ritecz György – Sárkány István: Az élet elleni bűnözés nemzetközi kis tükre (1950-2003). Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2008

¹⁶ Gyurkó Szilvia: Az iskolai erőszak megjelenési formái, okai, a jelenség megelőzésére szolgáló javaslatok. A kutatási zárótanulmány főbb megállapításainak összefoglalója. OKRI, Budapest, 2009, 7. o.

mástól, máshol látott esetek lényeges elemeinek lemásolásával, utánzásával történő erőszakos elkövetések körében.

Az iskolai erőszak egyes változatai erősítik azt a nem új keletű megállapítást, miszerint generációk nőnek fel olyan szocializációs viszonyok között, ahol a képzeletbeli üzenőfalra az van felírva, hogy az életben előforduló nehézségek és problémák kezelésének az egyetlen, igazi, bevált, hatékony módszere az erőszak. Ezt dokumentálja a 2005-ben az OKRI és az ELTE kriminológiai tanszéke által 103 általános és középiskolában, 2219 diák körében végzett közös felmérés.¹⁷ Sajnos be kell látnunk, hogy ezt az életvezetési elvet a környezet passzivitása, közömbössége gyakran erősíti, igazolja. Fontos megállapításnak tartom, hogy olyan fiatalok nőnek fel, akik nem ismerik a lelkiismeret-furdalást, a büntudatot, akiknek kevésbé érzelmeik, sokkal inkább indulataik vannak, s akiknek az erőszak csak unaloműző időtöltés.¹⁸

Már korábban is ismeretes volt, hogy a felnövőben lévő korosztály számos tagja, különösen a tizennégy évesnél idősebbek testi erejük, kiteljesedésük tudatában az erőszakmentes, zömében vagyon elleni bűncselekmények megvalósításáról mindig „átváltanak” az erőszakos elkövetési módra. A szocializációs folyamat legérzékenyebb szakaszában az esetenkénti magáragyatottság, illetve kontrollnélküliség, a környezetben érzékelhető szociális feszültség, a mikrokapcsolatokból történő kiközösítés, s e tényezőkkel is korrelációt mutató személyiségjegyek ezt a populációt szubkulturális közegbe, esetleg a bűnözés irányába hajthatja, ennek következtében vélt vagy valós okokra épülő konfliktusait, esetenkénti szükségleteiket erőszakos úton elégitik ki. A fiatal elkövetők erőszakos cselekményeinek célszemélyei részben hasonló korú társaik lesznek, s az e körben megvalósuló bűncselekmények zöme a testi sértés egyes változatai, a garázdaság, illetve a rablás.

Családi erőszak az elmúlt másfél évtized előtt is létezett, de hazai viszonyaink között a 2000-es évekbeli számszerű bővülése új minőséget teremtett. Bővülési sebessége, gyakorisága, ijesztő. E megállapítás annak ellenére helytálló, hogy az európai 33 százalékkal szemben a magyar nőknek „csak” 28 százalékat érte erőszak.¹⁹ E riasztó jelenség kezelhetőségének nehézségét tovább növeli az a közismert tényező, hogy – a rendkívüli méretű és számos

¹⁷ <http://albar.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=252778>

¹⁸ Domokos Andrea: Az erőszakos bűnözés differenciálódása és a büntetőpolitika Magyarországon. Jog – Állam – Politika, 2011/3., 148. o.

¹⁹ Felmérés az Európai Unióban a nők elleni erőszakról. Az EU Alapjogi Ügynökségének jelentése. fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_hu.pdf

okkal magyarázható latenciára tekintettel – a ténylegesen megvalósított családi erőszak méreteiről részben csak becsléseink vannak.

E mindenütt gondot okozó társadalmi jelenség globális jellegére kívánt utalni az ENSZ, amikor 1999 decemberében november 25-ét a nők elleni erőszak megszüntetésének napjává nyilvánította. A 2015-ben Budapesten rendezett életnagyságú, arc nélküli női bábukkal történő úgynevezett néma tanúk felvonulásán elhangzott, hogy öt magyar nőből egy él vagy élt élete során olyan kapcsolatban, amelyben testi bántalmazást kell vagy kellett rendszeresen elszenvednie a partnerétől. Hazánkban évente hetven nő hal meg családi erőszak következtében. (Ez az adat különösen annak tükrében riasztó, hogy az évente elkövetett összes befejezett szándékos emberölésnek milyen kimagasló hányadát adja.) A felvonulásról szóló tévéadásban elhangzott, hogy az Európai Unió Alapjogi Ügynökségének legfrissebb felmérése szerint Magyarországon mintegy egymillió nő szenvedett, illetve szenved el tizenöt éves kora óta testi, illetve szexuális erőszakot. Csaknem kétmillió nő számolt be arról, hogy lelki erőszakot élt át, az erőszak egyéb formáiról nem is szólva. A tárgybán az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2011 tavaszán, Isztambulban egyezményt fogadott el, ezt Magyarország 2014 márciusában aláírta, de még nem ratifikálta. A családi erőszaknak a nő-, illetve gyermekbántalmazáson túli legtragikusabb változata a szeretet vagy bosszú motiválta kiterjesztett öngyilkosság.

Az „egyszerű” lejáratozó, nevetségessé tevő, ordibáló, vagyis a verbális erőszaktól a szexuális, a testi épséget fenyegető, az életet kioltó, a lelki és az anyagi függőség kihasználásával megvalósított változatáig terjedő családi erőszak jellemző célszemélyei a nők és a gyerekek, vagyis többnyire a gyengék és a kiszolgáltatottak. Az e körben tanúsított erőszak lényegén nem változtat a józan vagy ittas állapot, a tanulatlanság vagy a pallérozott szellemiség, az alaptalan, vélt vagy valós háttérű féltékenység, az asszony elzárkózó viselkedése vagy a „tűrhetetlen” gyereksírás.

A *drogfogyasztást* és az ennek következtében elkövetett, illetve kényszerűen elviselt *erőszakot* tekintve szintén a mennyiségi bővülés teremtett új minőséget. Az éjszakai életben angyalpor, illetve randidrog néven ismert Gina csekély mennyiségű túladagolásával a fogyasztójából akarat nélküli báb válik, akivel néhány órán át bármit megtehető, s a memóriavesztésre tekintettel az illető a történetekből semmire sem emlékszik majd. Alkohollal történő kombinációja súlyos egészségkárosítással jár. Hasonló következményeket váltanak ki a tömegesen fogyasztott dizájnertdrogok, amelyek egyik legismertebb változata az ecstasy, avagy szerelemtabletta. Ezek közös ismérve, hogy

a tiltott szerek vegyi összetételét – az eredetivel lényegében megegyező hatások megőrzése mellett – módosítják.

A drogfogyasztás méreteit meghaladó, már korábban is tapasztalható, különösen az ifjúság körében terjedő alkoholfogyasztásnak a jelentősége sokkal nagyobb.

Mindkét eset sajátos következménye, hogy a használóját kriminalizálhatják, de viktimizálhatják is. Számos esetben hallottunk híreket bedrogozott állapotban lévő, erőszakos, közterületen meztelenül őrzőgő, viselkedésükben kiszámíthatatlan személyekről. Ismeretes körülmény az is, hogy a bűnözéshez nemcsak a kábult, alkoholos állapotnak, hanem a józan állapotban történő elkövetéseknek is közük lehet abban az esetben, ha a bűncselekmény megvalósítását a drog, illetve a szeszes ital megszerzése motiválja.

A drogfogyasztással is kapcsolatba hozható, de sajnos e nélkül is gyakran előfordul az erőszak teljesen új megjelenési formája: a *mentőszolgálatot érő, ok nélküli támadások*. Az interneten olvasható tájékoztatás szerint évente száz-százötven esetben éri súlyos, személyi sérüléssel vagy anyagi kárral járó támadás a mentőket. A verbális erőszak sokkal gyakoribb.²⁰

A *trükkös rablások új, leggyakoribb formáira* is indokolt utalni. A vény nélkül kapható nyugtató italba keverésével eszméletvesztéshez közeli állapot idézhető elő, s ezáltal szabaddá válik az út a rablás előtt. Az „öregezés” nevű taktika lényege, hogy fiatal nők szexuális ígérettel idős férfiak bizalmába férkőznek, s a megfelelő körülmények közötti leitatás után a rablás megvalósítható. A még újabb módszer lényege: a gépkocsi megáll a járda mellett, az anyósülésen tartózkodó leengedi az ablakot, megkérdezi az arra járótól, hogy mennyi az idő. A megkérdezett az autó mellett állva előveszi a telefonját a válaszáadás céljából. Ekkor az utas kikapja a telefont a tulajdonos kezéből, a gépkocsivezető pedig gázt adva elhajt a helyszínről.

Tömegességénél fogva újszerű a *dohányboltokban elkövetett rablás*. A trafikok új arculatának kialakítása után, 2015. május közepéig ötven ilyen esetre került sor. Összehasonlításként: 2013 és 2014 során összesen tíz esetben történt benzinkútrablás.²¹

Nem lehetünk büszkék az egyes fővárosi *éjszakai szórakozóhelyeken történő – rablás, illetve emberrablás* kíséretében megvalósított sokszoros – túlszámlázásokra sem, amelyeket itt-tartózkodó turisták ellen követek el.

²⁰ <http://metropol.hu/itthon/cikk/1298635-a-mentosoke>

²¹ http://hvg.hu/itthon/20150515_Rendorseg_adatok_dohanyboltok_rablasok

Bár elvértve korábban is lehetett találkozni úgynevezett *álrendőri erőszakkal*, mégis e bűnözésjelenség-csoport kiemelkedően társadalomra veszélyes, az utóbbi másfél évtized folyamán elterjedőben lévő megnyilvánulásai között említhető.

Nem az alkalmazott erőszak, nem az elkövetés körülményei, hanem az áldozat kiléte teszi a „szokványos” esetektől különbözővé a zömében fiatal randalírozók útjába kerülő *hajléktalanok elleni erőszakos támadásokat*.

Noha nem személy elleni – sőt személyre át sem tevődő – erőszak valósul meg az ok nélküli, határtalan brutalitással megvalósított állatkínzások esetében, veszélyessége mégis nyilvánvaló, nemcsak a kegyetlenkedést állatokon gyakorló személyekre, de arra is tekintettel, hogy az erőszaktevés – s ezt a tapasztalat igazolja – nem áll meg az állatoknál.

Az erőszakos bűnözés helye, ideje, eszköze és módja

A hazai erőszakos bűncselekményeket zömében változatlanul *nyílt, közterületi*, forgalmas, illetve ehhez kapcsolódó helyen, újabban – mint már utaltam rá – például dohányboltokban követik el. 2014 tavasza óta a nemzeti dohánybolt elkövetési helyszíneként került be az ENYÜBS-be.

A *zárt helyes elkövetések* szokásos helyszínei, például az erőszakos szexuális bűncselekményeket tekintve, a lakások, a kapualjak, a lépcsőházak. A családi erőszak is zömében magánlakásokban valósul meg.

A zárt helyes elkövetések másik leágazásai a pénzintézetekben történő erőszaktevések. Az elmúlt másfél évtized legelrettentőbb esete a móri gyilkosságsorozat volt.

Zárt helyszíneként említhetők – már hivatkozottan – az iskolák, a mentő gépkocsik, de az éjszakai szórakozóhelyek is.

Az erőszak zárt helyes elkövetésének helyszíne lehet a büntetés-végrehajtási intézet is. Itt említhetők egyes pszichiátriai intézetekben előforduló – a kényszerkezeléstől a fizikai, illetve szexuális erőszakig bezárólag megvalósuló – erőszaktevések. Az utóbbi helyeken történő erőszakról – a magas latenciára tekintettel – a valóságosnál kevesebb eset jut a hatóság tudomására.²²

²² Forrás: <http://www.origo.hu/itthon/20120214-a-bortonok-telitettsenek-hatasa-az-eliteltre-tobb-az-eroszakos-konfliktus.html>; www.civilhirugynokseg.hu/osszefugges-a-pszichiatricai-kezeles-es-az-eroszak-kozott

Az említett kétféle helyszín közötti átmenet a stadionokban, majd a rendezvény befejeztével, annak környékén folytatott erőszakba torkolló randalírozás. De ebben a körben említhető a diszkóban vagy onnan távozóban elkövetett, jellemzően szexuális erőszak is.

A városi tömegközlekedési eszközök az erőszakos bűncselekmények elkövetésének legjellemzőbb mozgó helyszínei.

Fontos megállapítások tehetők, ha figyelembe vesszük az erőszakos bűncselekmények – földrajzi értelemben vett – elkövetési helyét (*11. számú táblázat*).

A *11. számú táblázatban* foglalt közigazgatási egységeket tekintve – az erőszakos bűncselekmények elkövetési számát illetően – két jelentős törésvonal húzódik:

- Budapest és Borsod-Abaúj-Zemplén megye; valamint
- Pest és Fejér megye között.

Az erőszakos bűncselekmények elkövetésének évi átlaga Budapesten 6110. A külön kiemelt megyéket tekintve: Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 2515,

11. számú táblázat

Regisztrált erőszakos bűncselekmények az elkövetés helye szerinti sorrendben (2000–2014)

Elkövetés helye	Erőszakos bűncselekmények száma
1. Budapest	91 663
2. Borsod-Abaúj-Zemplén	37 733
3. Szabolcs-Szatmár-Bereg	36 481
4. Hajdú-Bihar	34 476
5. Pest	32 799
6. Fejér	21 111
7. Jász-Nagykun-Szolnok	20 726
8. Bács-Kiskun	17 260
9. Baranya	15 607
10. Győr-Moson-Sopron	15 252
11. Heves	14 921
12. Csongrád	14 496
13. Veszprém	12 610
14. Komárom-Esztergom	12 464
15. Somogy	12 360
16. Békés	11 103
17. Vas	10 056
18. Nógrád	9 937
19. Tolna	9 578
20. Zala	9 414

Forrás: ERÜBS, ENYÜBS

12. számú táblázat

Regisztrált erőszakos bűncselekmények száma 2014²³
(a főváros és a megyék sorrendjében a helyi népességszám viszonylatában²⁴)

Elkövetés helye és sorszáma	Erőszakos bűncselekmények száma	Népességszám	Viszonylatszám	Sorszám
1. Budapest	7084	1 744 665	246	3.
2. Borsod-Abaúj-Zemplén	2782	674 999	243	2.
3. Szabolcs-Szatmár-Bereg	2595	561 379	216	1.
4. Pest	2196	1 220 748	556	20.
5. Hajdú-Bihar	2089	539 507	258	5.
6. Jász-Nagykun-Szolnok	1466	383 489	262	6.
7. Fejér	1282	419 506	327	8.
8. Bács-Kiskun	1263	516 892	409	12.
9. Heves	1046	303 503	290	7.
10. Győr-Moson-Sopron	965	450 318	467	16.
11. Csongrád	956	407 389	426	14.
12. Somogy	895	315 512	353	10.
13. Baranya	886	373 984	422	13.
14. Nógrád	777	198 392	255	4.
15. Veszprém	747	349 007	467	17.
16. Vas	740	254 580	344	9.
17. Komárom-Esztergom	687	300 677	438	15.
18. Békés	677	355 199	525	19.
19. Tolna	612	227 996	373	11.
20. Zala	550	279 623	508	18.

Szabolcs-Szatmár-Beregben 2432, Zalában 628, Tolna megyében 639 és Nógrádban 662.

A fővárosban és a megyékben az egyes erőszakos deliktumokat természetesen nem kizárólag csak helyi illetőségűek követhették el. Ezt önmagában a 13. számú táblázatban foglalt, az elkövető lakóhelyével kapcsolatos adatok sem igazolják, hiszen abból adódóan, hogy valaki helyi illetőségű, nem következik, hogy helyben követett el erőszakos bűncselekményt. Mégis és vélhetően a helyben megvalósuló erőszakos deliktumok elkövetői zömében helyi lakosok lehetnek.

²³ Forrás: ERÜBS és ENYÜBS.

²⁴ Viszonylatszám: népességszám és az erőszakos bűncselekmények számának hányadosa, amely mutatja, hogy hány lakosra jut egy erőszakos deliktum. A népességszám forrása: <http://www.ksh.hu/docs/hun/hnk/hnk2014.pdf>. Megjegyzem, hogy a húsz közigazgatási egységben együttesen a KSH által hivatalosan közölt népességszámnál kisebb szám szerepel, ezért a lehetséges hibahatárra is figyelemmel országos viszonylatban 2014-ben 315-325 főre jutott egy erőszakos bűncselekmény.

13. számú táblázat

Regisztrált erőszakos bűncselekmények az elkövető lakóhelye szerint (2000–2014)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Budapest	2801	2450	2866	3311	3770	3486	3313	3088
Baranya	840	890	1093	1115	983	898	766	722
Bács-Kiskun	764	715	873	775	936	927	1073	1060
Békés	620	727	743	799	837	761	463	469
Borsod-Abaúj-Zemplén	2318	2241	2344	2249	2545	2744	2399	2464
Csongrád	693	738	629	691	746	690	716	720
Fejér	664	778	780	757	873	932	733	677
Győr-Moson-Sopron	869	886	880	709	829	691	689	647
Hajdú-Bihar	1634	1684	1875	1747	1944	1784	1804	1862
Heves	910	1195	1045	1063	1150	1058	766	753
Komárom-Esztergom	627	548	739	716	766	645	633	530
Nógrád	452	499	474	611	595	619	516	521
Pest	1570	1780	1838	1889	2262	2030	1780	1548
Somogy	559	542	643	654	702	718	378	365
Szabolcs-Szatmár-Bereg	1800	1782	1877	1966	2150	2294	2159	2159
Jász-Nagykun-Szolnok	1127	1050	1227	1079	1378	1339	1252	1225
Tolna	501	603	586	473	612	472	568	462
Vas	373	428	500	439	521	455	504	539
Veszprém	687	764	712	677	607	660	618	676
Zala	633	492	534	593	563	452	431	427

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Budapest	3096	2854	3277	2850	2598	2977	3070
Baranya	755	755	1061	998	960	933	816
Bács-Kiskun	967	862	990	954	1058	1076	1162
Békés	538	572	659	629	624	645	680
Borsod-Abaúj-Zemplén	2615	2639	2711	2539	2747	2865	2902
Csongrád	783	904	937	1.031	898	912	745
Fejér	701	680	766	754	654	555	518
Győr-Moson-Sopron	823	929	863	799	812	735	597
Hajdú-Bihar	2087	1954	2103	2006	1741	2085	2112
Heves	793	855	997	941	770	871	1015
Komárom-Esztergom	606	522	607	597	589	528	483
Nógrád	675	651	744	740	701	651	707
Pest	1665	1621	2057	1752	1622	2054	2079
Somogy	462	559	669	640	795	678	731
Szabolcs-Szatmár-Bereg	2642	2518	2675	2422	2585	2878	2446
Jász-Nagykun-Szolnok	1304	1236	1384	1437	1268	1356	1209
Tolna	568	514	747	482	517	541	541
Vas	552	560	742	648	644	638	599
Veszprém	620	658	739	700	727	639	627
Zala	401	481	597	566	526	604	477

Forrás: ERÜBS, ENYÜBS

A fővárosnak, illetve a megyéknek az elkövetett erőszakos bűncselekmények szerinti besorolási száma és a viszonylatszám sorszáma között gyakori az egybe-, illetve közel esés, de kimutatható jelentős eltérés is. Pest megye az erőszakos deliktumok számát tekintve 4. a sorban, de – a hazai viszonyok közötti – magas népességszámára tekintettel, a legkedvezőbb helyzetben van (556 lakosra jut egy erőszakos bűncselekmény).

A viszonylatszám sorszámaival természetesen összhangban van – a fővárosban és az egyes megyékben – a százezer lakosra jutó erőszakos bűncselekmények számának sorrendje.

A fővárosi mutatót (406) megelőzi a Szabolcs-Szatmár-Bereg (462) és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (412) mért adat.

A továbbiakban a százezer lakosra jutó erőszaktevések száma az egyes megyékben a következőképpen alakul: Nógrád: 392, Hajdú-Bihar: 387, Jász-Nagykun-Szolnok: 382, Heves: 344, Fejér: 306, Vas: 291, Somogy: 283, Tolna: 268, Bács-Kiskun: 244, Baranya: 237, Csongrád: 234, Komárom-Esztergom: 228, Győr-Moson-Sopron: 214, Veszprém: 214, Zala: 197, Békés: 191, Pest: 179.

Fontos lehet az is, ha a 11. számú táblázatban felsorolt közigazgatási egységekben az erőszakos bűncselekmények elkövetési helyét összehasonlítjuk az elkövető lakóhelyével (13. számú táblázat).

Az adatok alapján megállapítható, hogy mindössze hat megyében (Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar, Heves, Nógrád és Jász-Nagykun-Szolnok) fordult elő a vizsgált időszakban, hogy a regisztrált erőszakos bűncselekményeket elkövetők lakóhelyének száma megelőzte az elkövetési hely számát. Erre Borsod-Abaúj-Zemplén megyében kimagasló, az elmúlt tizenöt év több mint kétharmadában, vagyis megszakításokkal tizenegy éven át került sor. Bár ebből egzakt következtetés nem vonható le, mégis valószínűsíthető, hogy az ebben a megyében elkövetett erőszakos bűncselekmények zömét helyi lakosok követték el. A másik öt megyében ez megyénként legfeljebb csak két év során fordult elő.

Mindez nem mondható el a fővárosban elkövetett erőszakos bűncselekményekről. *A másfél évtized alatt elkövetett 91 663 erőszakos deliktumra mindössze 46 807 fővárosi illetőségű elkövető jutott. Ez vagy azt jelenti, hogy a fővárosban lakó elkövetők több erőszakos bűncselekményért is felelősek, vagy Budapest „importálja” ezeket a személyeket más megyékből vagy az országhatáron túlról. Természetesen e két eset egymás mellett is működhet.*

Figyelemmel a fővárosban elkövetett jelentős számú erőszakos bűncselekményre, nem mellékes az a körülmény, hogy a hivatkozott deliktumok milyen megoszlást mutatnak a Budapest 23 kerületében (14. számú táblázat).

14. számú táblázat

Regisztrált erőszakos bűncselekmények az elkövetés – fővárosi kerületeknek megfelelő – helye szerint (2000–2014)

Elkövetés helye	Erőszakos bűncselekmények száma
1. VIII.	9340
2. XIII.	6546
3. X.	6237
4. IV.	5827
5. XI.	5739
6. XIV.	5502
7. IX.	5021
8. III.	4858
9. VI.	4629
10. VII.	4551
11. XIX.	3821
12. XVIII.	3559
13. V.	3541
14. XXI.	3431
15. II.	3154
16. XV.	3121
17. XVII.	2622
18. XX.	2505
19. XXII.	1792
20. XVI.	1749
21. I.	1602
22. XII.	1541
23. XXIII.	974

Forrás: ERÜBS, ENYÜBS

A vizsgált időszakban a legtöbb erőszakos bűncselekményt a főváros VIII. kerületében (9340), a legkevesebbet a XXIII. kerületben (974) követték el.

A 2014-ben az V. kerületben elkövetett erőszakos deliktumok száma a közigazgatási egységet a középmezőnybe sorolta, de az alacsony népességszámból következően itt jutott a legkevesebb lakosra (69) egy erőszakos bűncselekmény, így e tekintetben a kerületek között az utolsó helyen állt.

A vizsgált bűncselekményi kört tekintve a XII. kerület helyzete volt a legkedvezőbb. Alacsony volt az erőszakos bűncselekmények száma, s kiemelkedően magas volt az e körbe tartozó deliktumok által érintett lakosságszám.

Ami a bűnözési jelenségcsoport megvalósításának idejét illeti, eltérő megállapítások tehetők attól függően, milyen motiváció áll az erőszak hátterében.

25 Forrás: ERÜBS, ENYÜBS. A KSH-adatok kelte: 2015. január 1.
<https://hu.wikipedia.org/wiki/Budapest>

15. számú táblázat

Regisztrált erőszakos bűncselekmények (2014)
a fővárosi kerületek sorrendjében a helyi népességszám viszonylatában²⁵

Elkövetés helye	Erőszakos bűncselekmények száma	Népességszám	Viszonylatszám	Sorszám
1. VIII.	840	76 957	92	2.
2. XIV.	450	124 956	278	10.
3. XI.	449	152 620	340	16.
4. XIII.	443	120 199	271	8.
5. III.	423	128 535	304	13.
6. VI.	414	38 757	94	3.
7. VII.	413	54 129	131	4.
8. X.	395	78 703	199	6.
9. V.	376	26 277	69	1.
10. IX.	373	59 121	159	5.
11. IV.	353	101 182	287	12.
12. II.	328	89 598	273	9.
13. XV.	245	80 327	328	14.
14. XVIII.	217	101 613	468	22.
15. XXI.	200	76 824	384	18.
16. XVII.	197	87 569	445	21.
17. XXII.	194	54 504	281	11.
18. XX.	186	65 851	354	17.
19. XVI.	182	72 904	401	20.
20. XIX.	180	60 904	338	15.
21. I.	98	24 993	254	7.
22. XII.	69	58 322	845	23.
23. XXIII.	59	22 833	387	19.

A konfliktusból fakadó, annak feloldására irányuló ilyen magatartás jobbra helyezethez, alkalomhoz kötött, kevésbé jellemző rá a tervezettség, az időzített-ség. A szükségletkielégítő erőszakra viszont inkább előre tervezett keretek között, változatlanul inkább az esti órákban vagy éjszaka kerül sor. Más megközelítésben az elkövetési idő ünnepekhez, családi eseményekhez is kötődhet.

A lőfegyver vagy robbanószerkezet, más vonatkozásban a gépkocsik, motorkerékpárok eszközként felhasználása nem új. A kábulatot, de az eszméletvesztést előidéző szerek felhasználásával is lehetett már korábban találkozni. Újszerűnek inkább a jelentősebb számú előfordulás tekinthető.

Az erőszakos bűncselekmények elkövetési módjára korábban tett megállapítások változatlanul irányadók, azzal a megjegyzéssel, hogy *jellemzővé*

²⁵ Bakóczy Antal – Sárkány István. i. m. 189–200. o.

váltak a már hivatkozott, az esetenkénti különös kegyetlen, a célszemély és környezete számára az esetleges ellenállást vagy a menekülést is kizáró elkövetési módok, az erőszaktevések.

Az erőszak eszközeit illetően az újdonság kevésbé az új, korábban nem ismert eszközök használatában, inkább elterjedt mértékében fedezhető fel. Ez főként a lőfegyverekkel megvalósított erőszakra vonatkozik.

A legsúlyosabb minősítésű testi sértések körében az élet kioltására alkalmas eszközzel történő megvalósítás gyakori. E bűncselekmény egyéb változataira inkább az „eszköztelenség” a jellemző. Az emberölés többnyire az erre alkalmas eszköz felhasználásával valósul meg, amit az elkövető, előkészítettségtől, tervezettségtől függően állandóan vagy célzottan magánál tart, vagy a helyszínen talál (például erős felindulásban elkövetett emberölés esetén).

Az eszköztárban a motorizációnak is nagy jelentősége van. Utalok e tekintetben az adott esetben forgalmi rendszám nélküli motorkerékpárral elkövetett rablásokra.²⁶

Összegezve, megállapítható, hogy az elemzésben vizsgált időszakban a hazai erőszakos bűnözés

- túlnyomó többségében férfiak által férfiak ellen elkövetve;
- sértettjeit illetően, nem, kor, foglalkozásbeli jelleg, szenvedélybetegségek stb. által veszélyeztetett körben célszemélyek, illetve véletlen áldozatok terhére;
- mind a nyílt, közterületi, mind a zárt helyeken, továbbá álló, illetve mozgó helyszíneken;
- motivációs háttere által meghatározott időben;
- az esetleges védekezés leküzdéséhez szükséges mértéket gyakran indokolatlanul meghaladva;
- félelemkeltő és rettegésben tartó módszerek alkalmazásával;
- egyre veszélyesebbé váló, akár az élet kioltására is alkalmas eszközök felhasználásával, hullámszó, de a vizsgált időszak második felében emelkedő értékeket mutatva valósult meg.